

פלפולא דאורייתא

פנינים משיעורי הגאון רבי רפאל סויד שליט"א

ראש כולל שערי דעה

פרשת תצוה תשפ"ד

גיליון מס' 11

אנקת אפיר – שאלות הלכתיות הנוגעות לאפירים

דנים על איסור עצמי של אדם, אין להתיר מחמת סברא זו, אולם באיסור לפנ"ע, אם האפשרות השנייה תגרום לא פחות איסורים, לכאורה יש מקום להתיר, וד"ז תלי במחלוקת אחרונים האם מותר לאדם להביא לחברו איסור קל כדי להצילו מאוסר חמור יותר, דהיינו שיש לדון הם נחשב כמעשה הצלה או כמעשה הכשלה, ונחלקו בזה הפוסקים, וראיתי בשם מרן הגר"ד לנדו שליט"א שהביא ראיה להתמיר בכה"ג, מדברי הגמ' בכתובות [יח,ב] העדים שאמרו אנוסים היינו מחמת ממון אינם נאמנים, והיינו משום שהיה מוטל עליהם לשלם כסף ולא לחתום על שטר מזויף, והקשה הגר"ד שהלא האיסור שיעברו אם יחתמו על שטר מזויף הוא משום לפנ"ע שמכשיל את המזייף שיבה בשטר זה, ומאחר שבלא"ה אם לא יחתום, יעבור המזייף על גזל שיגזול מהחותם, א"כ במה הכשיל אותו, ומכאן מוכח שאין לומר את הטענה שבלא"ה הוא עובר איסור, ושמעתי מאאמור"ר שליט"א לתמוה על ראיה זו שהלא בחתימה על שטר מזויף איכא נמי איסור שקר, וחשיב כעדות שקר, שהלא עדים החתומים על השטר כמי שנחקרה עדותן בבי"ד, [ואף אי נימא שאי"ז ממש כעדות בבי"ד, מ"מ בוודאי חמור יותר משקר דעלמא], וצ"ע, וע"ע בחזו"א שביעית [סי' י"ב סק"ט], ועי' שו"ת מנחת שלמה [ח"א סי' ל"ה] לענין לתת אוכל למי שלא יברך, שאפשר להקל באופן שאם לא יתן לו, הוא ישנא אותו, וא"כ נחשב שמצילו מאיסור "לא תשנא", וראה בספר פאר הדור [ח"ג עמ' 195] שכתב ג"כ שיש לתת לחילוני שלא יברך באופן שאם לא יתן לו, הוא יגרום לו לשנוא אותו. ג'. עוד נשאלתי באסיר שצריך לקבל תרופה כמה פעמים ביום, וצריך לעבור בכמה שערים חשמליים, ושעת לקיחת התרופה, היא בשעה ארבע אחה"צ, האם מחויב לחכות למוצאי שבת, ונראה שמחויב לחכות, אם אין בדבר ספק פקו"ג, וגם משום איסור רפואה בשבת, ושוב דיברתי ע"ז עם רב בית הסוהר, ואמר לי שהוא דואג שכל התרופות יכנסו

לאחרונה הוזמנתי למסור שיעורים בכלא איילון, באגף התורני, במסגרת השיעורים נשאלתי שאלות הלכתיות שונות הנוגעות למצבם, איני יודע האם המציאות המתוארת בשאלות קיימת אף בשאר בתי הכלא, ועל כן הדברים מתייחסים באופן ישיר רק לאותו מקום, ודון מינה ואוקי באתרין, וכמובן שהדברים נאמרים לפלפולא, וכשנוגע למעשה יש לשאול מורה הוראה, ועל כל נושא יש להרחיב טובא, וכתבתי את התשובות בקיצור נמרץ מחמת קוצר הזמן¹

א'. יש לדון האם תא של אסיר חייב במזווה, ויש לומר שבוודאי שאינו חייב, כיון דקי"ל [יומא יא,ב] שדירה בעל כורחו לאו שמיה דירה, אולם העירו שלכאור' בסרבן גט, שיכול להשתחרר בכל רגע, אולי לא הוי דירה בעל כורחו, אולם אי"ז טענה, שהלא הדין שדירה בע"כ ל"ש דירה, נאמר בכהן גדול שמפרישין אותו ללשכת פרהדרין, והלא אף כהן גדול יכול להתפטר, או להיטמא במזיד, ובכ"ז חשיב דירה בעל כורחו, וטעם נוסף לפטור, דדמי לפונדק, כיוון שבעה"ב יכול להעביר אותו חדר בכל עת, וכמו שפוסקים בימינו לגבי בית מלון ובית חולים [ובשונה מצימר ששוכר את המקום, שאז חייב במזווה], אולם כל זה דווקא אם לא נמצא באותו מקום יותר מחודש, שאם נמצא חודש באותו תא מחויב במזווה, אף בפונדקי כמו שנפסק לגבי הדר בפונדקי באר"י [מנחות מד,א].

ב'. נשאלתי ע"י אסיר שמשמש בעל תוקע בכלא, ולוקחים אותו מאגף לאגף כדי לתקוע, אולם כדי לעבור מאגף לאגף צריך לעבור בכמה שערים חשמליים, שנפתחים בד"כ ע"י סוהרים יהודיים, וא"כ הוא עובר בלפנ"ע, והנה מעיקר הדין בוודאי שאין לזכות אנשים בתקיעת שופר, אם מכשילים יהודים אחרים בחילול יו"ט, אולם יש לדון באופ"א שהלא אם לא יעשה זאת הוא בוודאי ידאגו שמישהו אחר יעשה זאת, ויתגמלו אותו על כך, ומסתמא יהיה לא פחות חילול יו"ט, ואם

¹ העירוני האם מותר ללמד שם תורה, והלא יש איסור ללמד תורה לתלמיד שאינו הגון, והשבת, שאדרבה מדובר בעלי תשובה, עכ"פ ברובם, בדרגה הגבוהה ביותר, שהלא כעת לאחר שנגזר דינם להרבה שנות מאסר [מדובר בכלא שמיועד לאנשים שנשפטו לשבע שנות מאסר ומעלה] בודאי שחוזרים בתשובה, ואין המדובר באנשי משפחות פשע אלא בעיקר באנשים חרדים

שמעו דבר מסוימים, ובוודאי שיש צער גדול לקרבנות העבירה, ואיני מייל בכך ראש, אולם כמו שכולם מקבלים בהבנה אדם שחילל שבת וחזר בתשובה, למרות שבזמן חז"ל הוא לא יכול היה לחזור בתשובה, כיוון שהיה חייב מיתה, ה"ה הכא, וכמובן ששמקבלים אף אדם ששנה שפירש, וחזר בתשובה.

ד'. בכלא איילון ישנה סוכה לאכילה [שכשרה רק לדעת רוב הפוסקים, כיוון שהיא נעשית על הסורגים שנמצאים בגג הכלא, שהם מברזל, ואי נימא שאומרים לבוד לחומרא כדעת הב"ח והמג"א, א"כ הסוכה פסולה, אולם כתב המשנ"ב שבשעת הדחק יש להקל, ואין לך שעת הדחק גדולה מזו, ובוודאי בשעת הדחק כזו], אולם הסוכה נעולה הלילה, ואין אפשרות לישן בסוכה, והנה לחייב אסר להישאר ער בלילה ולישן ביום, אין לחייבם, כיוון שאין להם מזונים בסוכה, וא"כ לישן על כיסא ביום, בוודאי הוי מצטער, אולם יש לדון בשעות שהם נעולים בתא בשעות הלילה, ורוצה לאכול לחם, האם יש לאסור עליו, דמחד גיסא הוא אנוס, ומאידך, אינו אנוס לאכול לחם בדווקא, ולכאור' היה מקום להתיר עפ"י המרדכי הנודע [מנחות ס"ו תקמ"ד] שחידש שמותר לילך בשבת עם ד' כנפות בלי ציצית, כיוון שאין איסור לילך עם ד' כנפות בלי ציצית, אלא שמחויב לקשור, ובשבת הוא אנוס מלקשור, ומעתה י"ל דה"ה הכא שהלא אין איסור לאכול מחוץ לסוכה, וכל כמה שהוא אנוס על מצוות סוכה, אינו מחויב, אולם יש לדחות בתרתי, א' שמצוות ציצית המצווה בעצמה מופקעת כעת בשבת, שהלא אינו יכול לקיים בבגד זה את המצווה, ואמנם יכול ללבוש בגד אחר, אולם זה כבר מצווה אחרת, ועוד שבמצוות ציצית יש ג' שלבים, כלומר אדם ללא בגד, לאחמ"כ לובש בגד, ולאחמ"כ מחויב לקשור ציצית, והוא אנוס בין השלב השני לשלישי, אולם בסוכה אין את שלושת השלבים, כלומר אין שלב שבו כבר נכנס לחיוב והוא אנוס מהקיום, וסברא זו כתב הג"ר ישראל אדלשטיין שליט"א בשלמי יוסף [סוכה ס"ו נ"ז] והסכים לזה אביו הגרי"ג זצ"ל באסיפת שמועות על סוכות, אולם עדיין יש לדון להתיר משום דהוי כהולכי דרכים, ויש לפלפל בזה בגדר הפטור של הולכי דרכים, ויש שטענו טעם נוסף, שהרי לו יצויר והאסיר היה מצליח לצאת מתאו לעבר הסוכה, בוודאי היה מגיע סוהר ומוציא אותו מהסוכה, וא"כ הוי כירדו גשמים.

ה'. בבתי הכלא מתבצעת ספירה מידי בוקר בשעה ארבע, שבה מדליקים את האורות בחדרים, וסופרים את האסירים לוודא שאף אסיר לא ברח, והנה בשבת מתבצעת ספירה פעמים רבות ע"י סוהר יהודי, ונשאלתי שלעיתם הסוהר לא מכבה את האור, האם מותר להם למר לו לכבות את האור, ועניתי שבוודאי שאסור, ויל"ד האם מותר לרמוז לסוהר גוי שיעשה זאת, ונשאלתי האם מחויבים להשאיר את האור דלוק מער"ש, כדי לא להכשיל את הסוהרים, ונראה שיש מקום להקל, כיוון שאינם מעוניינים בזה, ואדעתא דנפשי קעביד, ויל"ע האם מחויבים לומר לסוהר היהודי לא לכבות, וצ"ע.

ו'. ונשאלתי על הדלקת נרות חנוכה ונרות שבת בתוככי הכלא, האם אסיר יכול להשתתף בפרוטה עם איסור מתא אחר, והנה

² ובדרך אגב שמעתי מידידי הרה"ג נפתלי הלפרין שליט"א רכז הלכה באיחוד הצלה שחשוב מאוד לענות על שאלות של רופאים בשבת, למרות שהם נראות כשאלות מיותרות, ולכאור' גורם לחילול שבת, והביא דוגמא על אדם שהתאשפז בבית חולים ונשאל במה הוא עובד, ובתחילה לא רצה לענות, שלכאור' זה לא קשור כלל לפקו"נ, אולם אחר מכן בירר שאצל הרופאים יש יחס טוב יותר לאדם שהוא עובד ובריא בדרך כלל, ומאמצים יותר להצילו, ולא שאני בא להצדיק התנהלות זו, אבל אחרי שכך המצב, בוודאי שמותר לו לשפר את מעמדו בעיני הרופאים, וידוע שכשרהבנית רחל אייערבאך ע"ה אשת הגר"ש, התמוטטה בשבת, התקשר הגר"ש אירבך

כל בית שבימינו שהוא עם כמה חדרים נחשב בית אחד, לענין השתתפות בפרוטה, למרות שבדיני מזוזה, בית נחשב חדר י' ע"י דרכי משה יו"ד סי' רפ"ו שכותב שרע עליו המעשה שהרבה אנשים בדורו שמים מזוזה רק בפתח הראשי של הבית, וע"י בבאר היטב [סי' תק"ס סק"ג] לענין להשאיר אמה על אמה בבית, האם מחויב בכל חדר, אולם לענין שיחשב מקום אחד בנר חנוכה, מכיוון שאפשר לעבור באופן חופשי מחדר לחדר, חשיב בית אחד, ובשונה משכנים שאינם יכולים להוציא זה את זה בהדלקה של חדרו, ומעתה יש לדון איך מגדירים תאים בכלא, דמחד גיסא במהלך היום כל אחד נכנס לאיזה תא שרוצה בלי לדפוק בדלת, ובשונה משכנים, ומאידך גיסא בשעת הלילה, התאים נעולים ללא יכולת מעבר, ובזה שונה הדבר אף מבחורי ישיבות בפנימייה, שחדריהם לא נעולים בד"כ, ואם היה להם חדר אוכל משותף עוד היה מקום לומר שידליקו בחדר אוכל, כיוון שזה נחשב רשות משותפת לכולם, אלא שבכלא זה אין חדר אוכל, וכולם אוכלים בחדריהם, ועוד נשאלתי האם אסיר שנשפט לשנים רבות יכול לצאת יד"ח בהדלקת אשתו, שהלא כל כמה שהוא אנוס מלצאת לביתו, אפשר שהזיקה שלו לבית מתנתקת לאחר זמן רב שאינו בביתו ואין בידו לבוא לביתו, וצ"ע בכ"ז.

ז'. עוד נשאלתי על חיוב בדיקת חמץ בתאים, ונראה שכל כמה שיש חשש שיש חמץ שלו, מחויב לבדוק, אולם מצד איסור בל יראה ברשותו, אינו עובר, שהלא אין זו רשותו, למרות שבפועל המקום משמש לו כדירה, כיוון שזו דירה בעל כרחו, והמקום אינו שכור לו.

ח'. וכן נשאלתי על טבילת כלים, שיש להם כלים פרטיים בכלא, שבהם הם מבשלים את האוכל, וכלים אלו אינם טבולים, ואין מקווה בכלא, ואין אפשרות להוציא את הכלים ולהטבילם, ואין סוהרים שאינם יהודים באגף זה, והצעתיה להם שיקנו את הכלים לסוהר דרוזי, וישאלו ממנו את השימוש ויפטרו מטבילת כלים [ע"י שו"ע אור"ח סי' שכ"ג], אלא שמבחינה חוקית אסור לתת מתנה לסוהר, ונחשב כמו שוחד, כיוון שהוא ממונה עליהם, ואמרתי להם שיכולים לזכות לו על ידי אחר, [למ"ד זכיייה לאו מטעם שליחות] ואז רק יבקשו ממנו רשות שימוש, ולא תהיה לו בעיה חוקית.

ט'. הסתפקתי מה הדין כשיש אסיר כהן, ול"ע מת אסיר אחר בתוככי הכלא, וכמובן שכל הכלא נטמא, ולוקח זמן עד שמפנים את המת, האם מחויב האסיר לביים התמוטטות וכדו', כדי שיפנו אותו במהרה, ולכאור' בוודאי שחייב, אולם שמא י"ל שאם יעשה כן, לעתיד לא יאמינו אם לא יתמוטט באמת, והוי שש פקו"נ, וצ"ע.

לתגובות והערות ולהצטרפות לקבלת העלון

במייל zx0527103930@gmail.com

בעצמו בשבת לרופאים להדגיש בפניהם עד כמה חשוב להצילה, כיוון שידע שכך יתנו לה יחס טוב יותר.

ועוד יש לציין ששמעתי מהגר"א בייפוס שליט"א שגם דברים שנראים לאדם לא חשובים לפקו"נ כמו מדידת חום, אם אומרים לו לעשות כן בשבת, ימדוד חום, דאם לא כן כל אחד יעשה דין לעמו, וכל חייל יחליט על איזו גבעה צריך לשמור, וכל כבאי יחליט איזו שריפה צריך לכבות, וכל אחות תצטרך לידה רב רופא ועורך דין, כדי שיגנו עליה מכל הבחינות בכל החלטה, וזהו פקו"נ כללי, שכדי שהמערכת תתפקד בצורה נורמלית נותנים הנחיות, ולא שייך שכל אדם יעשה דין לעצמו.